

JOSEF ŠKVORECKÝ

ZBABĚLCI

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

„Jo ten? To se ty blbci nechali víst vod takovýho kolaboranta?“

„Jo,“ řekl Jindra a odmlčel se. Přestal ladit a otevřel před sebou noty. Všichni jsme se na něj dívali. Řek to tak, že bylo vidět, že to není všechno. Počkal chvíli na to ticho, a když se rozhostilo, pokračoval.

„Nechali se vod něj víst. Ale jenom do kanclu k Fenikovi a tam je sebrali voba a zavřeli je do sklepa.“

„Páni!“ řekl Harýk. „Začínám mít úctu k dělnému lidu.“

„Tu srandu si nedovedete představit, jak se Bartošik tvářil, dyž ho zavírali.“

„Náhodou si jí dovedu představit, ponivač sem ho při podobnym tragickym omylu už zažil,“ řekl Benno.

„Kdy?“

„Dyž se dověděl, že mám jít z rasovejch důvodů do koncentráku.“

Zasmáli jsme se, a nejvíc Jindra. Ten měl nejvíc proč. Moh být rád, že mu ta jeho pilnost celkem dost hladce prošla. Ta ostuda, pracovat čtvrtého května devatenáct set čtyřicet pět v německé letecké továrně v Kostelci.

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Úryvek se nachází na začátku knihy. Jako jazzová kapela měli kluci hodně zkoušek, při kterých řešili revoluci v jejich maloměstě.

- kniha je rozdělena do 8 kapitol, každá kapitola zachycuje jeden květnový den roku 1945
pátek 4. 5. 1945

Vypravěč Danny je na zkoušce jazzového orchestru v náhodské/kostelecké (záleží na vydání) hospodě. S některými členy kapely tu jsou i jejich slečny. Danny při hraní na saxofon myslí na Irenu, se kterou však nechodí on, ale Franta/Zdeněk (záleží na vydání). I přesto je do ní Danny zamilovaný. V přestávkách mezi hraním mladí řeší, zda se bude i u nich v Náhodě/Kostelci dít něco, co by souviselo s koncem války. Danny doufá, že ano, ale nedovede si představit, že by někdo z místních byl schopen např. střílet. Večer Danny uléhá příjemně unavený do postele, myslí na Irenu, ale zároveň si uvědomuje, že ze všech nejraději má svou maminku.

sobota 5. 5. 1945

Po probuzení se Danny vydal do města. Potkal přátele s kbelíkem s černou barvou a štětkami, šli začerňovat německé nápisy. Danny se k nim s nadšením přidal, ale brzy ho to přestalo bavit. Opustil je a šel na poštu, kde pracovala Irena. Chvilí se s ní bavil, potom šli kolem německých vojáků, a protože byl Danny drzý, odvedli ho s sebou do budovy gymnázia. Na přímluvu místního pána byl Danny zase brzy propuštěn. To už mu šel na pomoc také kamarád Přema a další kluci vybavení všemožnými zbraněmi. To se Dannymu líbilo a zamluvil si samopal. Přema ho za odměnu požádal, aby odpoledne vyřídil vzkaz týkající se dalších kroků. Potom se šel Danny do kostela pomodlit, ale myslel na Irenu. Skočil si domů na oběd a vyrazil zase do města vyřídít vzkaz, jenže dotyčný nepřišel a on u zámku promokl na kost. Po návratu domů se zabalil do peřin, aby zahnal nachlazení.

neděle 6. 5. 1945

Už od rána bylo město plné lidí, kteří se chtěli zapojit do osvobozeneckých aktivit. Danny se připojil k Přemovi a jeho partě, kteří měli plno zbraní zabavených Němcům. Kluci ale museli všechno odevzdat v pivovaru, kde se zbraně evidovaly a rozdělovaly. Následně byli rozděleni do skupin po šesti, chodili po městě a měli tříhodinové hlídky. Danny z toho byl otrávený, byla mu zima, měl hlad a nechápal smysl pochůzek. Po tříhodinové pauze následovala další pochůzka, při níž Dannyho skupina zadržela muže vracejícího se od milenky a poté člena neznámé skupiny, jemuž přišli na pomoc jeho soukmenovci. Došlo ke rvačce, cizí muži vyhráli a utekli. Zničený Danny a jeho kamarádi se rozhodli, že na službu v armádě kašlou, přelezli zeď pivovaru a vydali se domů. Nastydlý Danny padl do postele a s myšlenkami na Irenu usnul.

pondělí 7. 5. 1945

Danny spal až do odpoledne a po probuzení přemýšlel nad tím, že jeho celým životem jsou holky a jestli to tak mají i jiní muži. Potom statínkem poslouchali rozhlas. Němci už mezitím z Náchoda/Kostelce odešli a hlídky byly rozpuštěny. Brzy večer Danny zase usnul.

úterý 8. 5. 1945

Jen co Danny opustil dům, narazil na anglické vojáky přicházející z Kladska a dal se s nimi do řeči. Mířili do Prahy, ale neměli se tam jak dostat, vlaky nejezdily. Angličané, Francouzi a další vojáci opustili Kladsko spolu s ruskými zajatci, Náchod/Kostelec byl plný cizinců. Čtyři Angličany Danny ubytoval u paní doktorové Václavíkové, zbytek odvedl do lázní a zařídil jim očistu. Další čtyři potom zanechal u jiných lidí, až postupně umístil všechny Angličany. Dva dovedl k sobě domů. V jedné z vil si na večer domluvil schůzku s komornou Mici. Odpoledne dovedl 15 Židovek do kantýny, navštívil kamaráda a rozhodl se, že čas do domluvené schůzky s Mici stráví chozením po městě. Potkal Irenu, šli spolu do parku a on jí vyznával lásku. Stavil se doma na večeri, hezky si popovídal s maminkou a vyrazil zase ven. Mici dorazila pod les krátce po Dannyem a hned se začali líbat. Dannymu se ale nelíbilo Micino prádlo (spodnička), a tak Mici odmítl. Doprovodil ji do vily a šel domů. Před spaním si představoval Irenu, Marii, Mici, ale hlavně dívku, kterou jednou potká v Praze.

středa 9. 5. 1945

Danny se rozloučil se „svými“ Angličany a s maminkou a vyrazil do pivovaru. Cestou vyzvedl Jarýka a musel uznat, že jeho dívka Hannie hraje krásně na klavír a je hezká, možná i hezčí než Irena. V pivovaře potkal Zdeňka, Irenina chlapce, a pocítil k němu nenávisť. Rychle se od něj zase odpojil. Danny a jeho kamarádi byli v pivovaře přiděleni do skupiny pana Krpaty, který jim dal nejdřív vojenský výcvik. Všem bylo spíš trapně, a když se ve městě objevili Rusové, nechápali, proč by měli chodit na obchůzky. Danny se omylem dostal blízko k přijíždějícímu tanku, naštěstí se nic nestalo a on vypadal jako hrdina. Z náměstí se ozýval ženský křik. Paní doktorová Václavíková byla raněná, trefila ji střela z letadla. Danny a dva Angličané jí pomohli do auta, které ji odvezlo do nemocnice. Danny opět cítí hrdost, že je středem pozornosti. Odpoledne se také nachomýtl k boji německého a ruského tanku. Zde byl zabit Dannyho vrstevník, místní hoch Hrob. Situace je vážná, Danny je přímo v centru dění a uvědomuje si, že už to není legrace.

čtvrtek 10. 5. 1945

Muži v pivovaru mučí a potom zabíjejí zajaté německé vojáky. Danny mlčky přihlíží a brzy odchází. Pomáhá Ireně hledat Zdeňka, který se už dlouho neukázal. Není na seznamu mrtvých ani mezi raněnými. Čekají na něj s Irenou v jeho bytě a Danny si s ní povídá o tom, jak se se Zdeňkem seznámila. Potom si lehli na kanape a oba usnuli. Po probuzení se dlouze líbali, ale Irena odmítla cokoli dalšího. Venku už byla tma, a tak z bytu odešli. Danny Irenu vyprovodil domů, znovu se políbili a on šel domů spát.

pátek 11. 5. 1945

Dopoledne se na náměstí konala oslava konce války. Danny si vyslechl projev ruského generála a marně čekal na Irenu. Potom vyprovodil „své“ Angličany na nádraží a tam se se všemi rozloučil. Odpoledne se měla konat zkouška jazzového orchestru, na kterou dorazil se zpožděním, ale to nevadilo – hlavně, že zase mohl hrát, při hraní na saxofon byl opravdu šťastný. Hrál a myslel na všechny dívky, které miloval, a přemýšlel nad tím, jaká bude ta, kterou potká v Praze.

- **téma a motiv**

téma: závěr války v Náchodě/Kostelci
motivy: hudba, kolaborantství, humor

- **časoprostor**

prostor: není patrný; zkušebna kapely v restauraci Port Artur
čas: není určen, pátek 5. 5. 1945

- **kompoziční výstavba**

Děj je vyprávěn chronologicky, text je rozdělený do 8 kapitol.
Úryvek se skládá z 9 odstavců, z nichž pouze poslední netvoří přímá řeč.

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, román

- **vypravěč**

ich-forma – vypravěčem je Danny Smiřický, autorovo alter-ego

- **postava**

Danny Smiřický – má rád jazz a často využívá angličtinu, domýšlivý, podnikavý, bezstarostný, svým způsobem citlivý, často si sám sebe prohlíží a chválí svoje tělo, je stále panic, ale vlastně mu to nevadí, miluje Irenu (ale není si tím tak úplně jistý), má rád svoji maminku, otce uznává jako rozumného muže

Benno – snadno se nechá pokořit (hlavně od přítelkyně), sympatický, upřímný, zajímá ho především jídlo

Harýk a Jindra – přátelé Bennyho a Dannyho, o jejich charakteru lze říci jen to, že jsou dobrými kamarády

Hannie/Helena – často umravňuje svého přítele Benna

Irena – pohrává si s kluky díky své kráse, miluje Zdeňka, ale přijímá Dannyho obdiv, Danny o ní říká, že je hloupá jako každá holka

Dannyho rodiče – hodní, pro svého syna by udělali vše, ale ten jim to příliš neoplácí a je si toho vědom

- **vyprávěcí způsoby**

V úryvku je veden dialog (polylog) více postav – chlapců z jazzové kapely. Menší prostor je věnován pásmu vypravěče.

- **typy promluv**

dialog (polylog) Dannyho, Benna, Harýka a Jindry

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

Autor využívá hovorový jazyk, proto je kniha mnohem čitelnější a čtenáři bližší. Nevyhýbá se vulgarismům, jednoduchým slovním spojením a nesložitým souvětím. Text je občas proložen angličtinou a němčinou.

přímé řeči kluků   nespisovná čeština (*víst, takovýho, vod něj, voba...*)

pásmo vypravěče   nespisovná čeština (*řek, moh*)

řečnická otázka   „*Jo ten?*“

přezdívký   *Harýk, Benno, Danny*

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

metonymie	<i>otevřít před sebou noty</i>
personifikace	<i>ticho se rozhostilo</i>
ironie	<i>„Začínám mít úctu k dělnému lidu.“</i>

Literárněhistorický kontext

- **kontext autorovy tvorby**

patří mezi výrazné české autory 2. poloviny 20. století

Josef Škvorecký (1924, Náchod – 2012, Toronto)

- prozaik, esejista, překladatel, nakladatel
- totálně nasazen v náchodské továrně a v Novém Městě nad Metují
- působil ve studentské jazzové kapele
- krátce studoval lékařskou fakultu UK, poté FF UK obor filosofie – angličtina
- učitelem v Broumově, Polici nad Metují a Hořicích
- redaktor angloamerické redakce Státního nakladatelství (pozdější Odeon)
- r. 1958 se oženil se spisovatelkou Zdenou Salivarovou
- od r. 1963 spisovatelem z povolání
- r. 1969 odjel přednášet do USA a rozhodl se zůstat v exilu – stal se profesorem v Torontu (Kanada)
- zakladatel exilového nakladatelství 68 Publishers (Toronto)
- roku 1978 zbaven československého občanství

pentalogie s Dannym Smiřickým:

Zbabělci

Tankový prapor – Danny ve vojenské službě

Prima sezóna – soubor 5 povídek z válečné doby, vztah Dannyho k dívkám

Mirákl – „politická detektivka“, události 50. a 60. let, čichošťský zázrak

Příběh inženýra lidských duší – Danny je profesorem na univerzitě, ukazuje pocity emigranta
ostatní próza:

Sedmiramenný svícen – soubor židovských povídek

Legenda Emöke – baladický příběh o lásce

Konec nylonového věku – o změnách po roce 1948

Hořkej svět – soubor povídek

detektivní prózy:

Smutek poručíka Borůvky, Konec poručíka Borůvky, Návrat Borůvky

Hříchy pro pátera Knoxe

Lvíče – román s detektivní zápletkou

poezie:

Nezoufejte!, Dívka z Chicaga, Blues libeňského plynojemu

eseje:

Nápady čtenáře detektivek, O nich – o nás, Samožerbuch

- **literární / obecně kulturní kontext**

2. polovina 20. století, počátek 21. století

Bohumil Hrabal (1914–1997)

- vyrostl v Nymburce – nevlastní otec místní sládek
- právnická fakulta UK
- vystřídal mnoho zaměstnání (písař, úředník, výpravčí, pojišťovák, spisovatel)
- zemřel pádem z okna při krmení holubů
- využívá postav pábitelů – svérázných bláznů toužících po poznání a posedlých mluvením
- hovorový jazyk, nesouvislý děj, proudy vědomí
- *Ostře sledované vlaky, Obsluhoval jsem anglického krále, Slavnosti sněženek, Postřižiny*

Vladimír Páral (* 1932)

- pseudonym Jan Laban, chemický inženýr, pracovně spojen se severními Čechami
- oblíbený v 60.-80. letech, po revoluci méně výrazný
- žije v Praze a Mariánských Lázních
- „autor pokleslé aktivity“
- „černá pentalogie“ (*Veletřh splněných přání, Soukromá vichřice, Katapult, Milenci a vrazi*), bílá pentalogie (*Mladý muž a bílá velryba*), po revoluci rysy pornografie (*Playgirls*)

Milan Kundera (* 1929)

- básník, dramatik, prozaik, esejista, překladatel
- členem komunistické strany – vyloučen
- studoval literární vědu a estetiku, přestoupil na FAMU – režie, scenáristika
- žije a píše ve Francii
- poezie – *Monology, Člověk zahrada širá, hry – Jakub a jeho pán, Majitelé klíčů*, povídky – *Směšné lásky*, romány – *Nesnesitelná lehkost bytí, Zrazené testamenty, Žert, Život je jinde, Valčík na rozloučenou*

Ludvík Vaculík (1926–2015)

- prozaik, fejetonista, pracoval pro firmu Baťa
- studium Vysoké školy politické a sociální, redaktor (Rudé právo)
- autor manifestu 2000 slov
- *Jak se dělá chlapec, Morčata, Rušný dům, Sekyra*

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Zbabělci, protože puberťáci se chovali zbaběle vzhledem k tomu, že byl konec války.

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Toto dílo není zcela aktuální, i když je doba krize, předpokládáme, že se nevrátí doba, kdy po našem území jezdily tanky a ničily naši zemi.

- **pravděpodobný adresát:**

Může to být určeno jak pro mladší, tak pro starší generaci, protože mladí mohou nalézt něco nového, co nezažili, a starší generace může vzpomenout na tehdejší časy.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Autor využívá motiv povstání proti Němcům na konci války, v dílech se často objevuje hlavní postava Danny Smiřický. Kniha vznikla již v roce 1948, vydaná byla však až o 10 let později. Kvůli tomu, jak Škvorecký popisuje povstalce, byl také jeho román přijat negativně a brzy po vydání byl stažen z prodeje.

- **tematicky podobné dílo:**

Jan Drda – *Němá barikáda*: Děj těchto povídek se stejnou tematikou jako u Škvoreckého, děj jde chronologicky za sebou. Jedná se o postavení se proti Němcům, to zajistí nakonec až pouze starší většina obyvatel, kterým válka vzala jejich sny. Rozdílem je, že Drda popisuje povstalce jako hrdiny.

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací:**

O scénář se zasloužila režisérka Andrea Sedláčková a míní, že film by se mohl začít točit v dubnu až červnu r. 2013 (poslední údaje udávají rok 2018, film však nebyl dosud natočen). V rozhovorech zmiňuje lítost, že se jí toto dílo nepodařilo ještě před smrtí J. Š. Filmovat se bude pravděpodobně v Náchodě, avšak problémem bude možná velikost náměstí. Město však vyjádřilo plnou podporu po všech stránkách. Herci prozatím nebyli zveřejněni.